

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	14 ก.ค. 2556	23	8135	5

คุ้มเจ้าบุรีรัตน์:

คุ้มกลางเวียงเชียงใหม่

“การตั้งคุ้มหลวงในยุคแรกของเมืองเชียงใหม่ จะอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “ช่วงหลวง” อันเป็นบริเวณที่เป็นมงคลตามทิศทางเมือง ซึ่งอยู่ทิศเหนือหรือด้านบนของเมือง ได้แก่ อยุเมือง เตมเมืองและศรีเมือง ซึ่งตามประเพณีนิยมนั้นบริเวณดังกล่าวจะอยู่ตั้งแต่ในแนวถนนพระปกเกล้าตอนบนจนถึงวัดสะตือเมือง”

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2383 เมื่อเชียงใหม่เริ่มมีการติดต่อทางด้านป่าไม้กับชาติตะวันตก ซึ่งขณะนั้นได้มีการขยายอาณานิคมเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ กระทั่งปี พ.ศ.2416 เชียงใหม่ได้มีการทำสนธิสัญญาการค้าไม้กับชาติตะวันตกมีบริษัทค้าไม้เข้ามาตั้งกิจการอยู่ในเชียงใหม่อันได้แก่ บริษัทบริติชบอร์เนียว จำกัดและบริษัทบอมเบย์เบอร์มา จำกัด

ในช่วงเวลานั้นตรงกับสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 7 โดยมีเจ้าน้อยมหาอินทร์เป็นเจ้าบุรีรัตน์ซึ่งมีอาวุโสและบรรดาศักดิ์รองมาจากเจ้าหลวงเชียงใหม่และเจ้าอุปราช เป็นผู้ดูแลการทำไม้ในขณะนั้น การทำสัมปทานป่าไม้ของบริษัทต่างชาติในสมัยนั้นมี

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	14 ก.ค. 2556	23	8135	6

อิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสถานะทางเศรษฐกิจของเจ้านายเชียงใหม่ เพราะในการทำไม้ของบริษัทต่างชาติเหล่านั้นจะต้องมีการขอความสะดวกจากเจ้านายเชียงใหม่ก่อน

ความสำคัญของเจ้าบุรีรัตน์ เจ้าน้อยมหาอินทร์ ราชบุตรคนที่สองของเจ้าอุปราชพิมพิสาร เป็นบุคคลสำคัญในปลายสมัยของพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 6 (พ.ศ.2399 - 2413) ต่อถึงต้นสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 7 (พ.ศ.2416 - 2440) เจ้าน้อยมหาอินทร์ได้เคยออกทัพจับศึกกับพวกยางแดงและเงี้ยวหลายครั้งหลายหนและท่านยังเป็นผู้วางแผนปราบพญาผาบ (พระยาปราบสงคราม) หลักฐานสำคัญที่กล่าวถึงบทบาทของเจ้าบุรีรัตน์ ในสมัยของพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ คือในปี พ.ศ.2412 ซึ่งครั้งนั้นพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ได้ลงไปเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรุงเทพฯ ได้มอบหมายให้เจ้าน้อยมหาอินทร์และเจ้าบุญทวงศ์อยู่รักษาเชียงใหม่ ในระหว่างนั้นได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ

เจ้าฟ้าโกหลั่นเมืองหมอกใหม่ได้ยกทัพมารุกรานเมืองปายซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ เจ้าน้อยมหาอินทร์และเจ้าบุญทวงศ์จึงได้แก้ปัญหาโดยการแจ้งขอรับการขอความช่วยเหลือไปยังเจ้านครลำพูนและลำปางให้ช่วยยกทัพมาสมทบกับทัพของเชียงใหม่ หลังจากนั้นอีกไม่นานเจ้าน้อยมหาอินทร์ก็ถึงแก่กรรมลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวจึงทรงแต่งตั้งเจ้าราชภาคนัย เจ้าน้อยแก้วมุงเมือง ขึ้นเป็นเจ้าบุรีรัตน์แทน

ที่ประทับ หรือ คຸ່ມหลวง ของเจ้าบุรีรัตน์ เจ้าน้อยมหาอินทร์ อยู่บริเวณสี่แยกกลางเวียง สาเหตุที่ตั้งอยู่ในบริเวณกลางเวียงก็เนื่องจากในอดีตการตั้งคຸ່ມหลวงของเจ้าครองนครเชียงใหม่ในยุคแรกส่วนใหญ่จะอยู่ตำแหน่งพิเศษเฉพาะคืออยู่ในเขตกำแพงเมืองด้านใน มีระยะห่างจากเขตกำแพงเมืองประมาณด้านละ 400 เมตร ซึ่งเป็นระยะที่ปลอดภัยจากอาวุธที่จะสร้างความเสียหายให้กับสถาปัตยกรรมคຸ່ມและผู้ที่อยู่อาศัยในยามสงคราม ส่วนคຸ່มเจ้าครองนครในยุคต่อมาจึงมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งไปตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านตะวันออกใกล้กับแม่น้ำปิง ซึ่งสะดวกแก่การสัญจรไปมาและสามารถควบคุม

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	14 ก.ค. 2556	23	8135	5

ดูแลการปกครองได้ดี

การตั้งคุ้มหลวงในยุคแรกของเมืองเชียงใหม่ จะอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “ช่วงหลวง” อันเป็นชัยภูมิที่เป็นมงคลตามทักขาเมือง ซึ่งอยู่ทิศเหนือหรือด้านบนของเมือง ได้แก่ आयเมือง เดชเมืองและศรีเมือง ซึ่งตามประเพณีนิยมนั้นบริเวณดังกล่าวจะอยู่ตั้งแต่ในแนวถนนพระปกเกล้าตอนบนจนถึงวัดสะตือเมือง ส่วนบริเวณตอนบนของถนนราชดำเนินจะเป็นที่ตั้งของเวียงแก้วหอคำของเจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 1, 2, 5, 6, 7, 8 และคุ้มเจ้าชั้นรองต่าง ๆ เมื่อบริเวณช่วงหลวงมีความคับแคบลงเจ้านายฝ่ายเหนือจึงได้ย้ายไปสร้างคุ้มในบริเวณกลางเวียงหรือห่างจากคุ้มหลวงลงมาด้านใต้ บริเวณตั้งแต่ประตูท่าแพด้านในมาจนถึงสี่แยกกลางเวียงตัดกับถนนพระปกเกล้าจนถึงวัดพระสิงห์ ซึ่งเป็นเขตที่ปลอดภัย ได้แก่ คุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 3, 4 และคุ้มเจ้าชั้นรองต่าง ๆ รวมถึงคุ้มบุรีรัตน เจ้าน้อยมหาอินทร์

คุ้มเจ้าบุรีรัตน (มหาอินทร์) เป็นอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้แบบ

ผสม สูงสองชั้นมีบันไดอยู่นอกบ้าน ชั้นล่างเสาก่ออิฐหนาก่อเป็นรูปโค้งฉาบปูนเรียบมีระเบียงโดยรอบ เป็นรูปแบบผสมระหว่างเรือนมณีลาภกับสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียล ซึ่งเป็นรูปแบบที่แพร่หลายในประเทศอาณานิคม ส่วนชั้นบนเป็นไม้มีระเบียงโดยรอบเช่นกัน หลังคาจันทและหลังคาปั้นหยาคลุมะเบียงโดยรอบ เป็นแบบอย่างของสถาปัตยกรรมมหาอำนาจอังกฤษในเชียงใหม่ยุคแรก สันนิษฐานว่าบริษัทป่าไม้ของชาวอังกฤษเป็นผู้เข้ามาก่อสร้างให้เจ้าบุรีรัตนเมื่อประมาณปี พ.ศ.2432 - 2436 คุ้มเจ้าบุรีรัตน มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านสถาปัตยกรรมและด้านสภาพแวดล้อมต่อเมืองเชียงใหม่คือ เจ้าบุรีรัตนเป็นตำแหน่งสำคัญทางการปกครองอันดับสามรองจากเจ้าหลวงเชียงใหม่และเจ้าอุปราช ดังนั้นลักษณะและรูปแบบของอาคารจึงเป็นอาคารเก่าแก่มากที่สุดแห่งหนึ่งมีอายุประมาณ 110 ปี

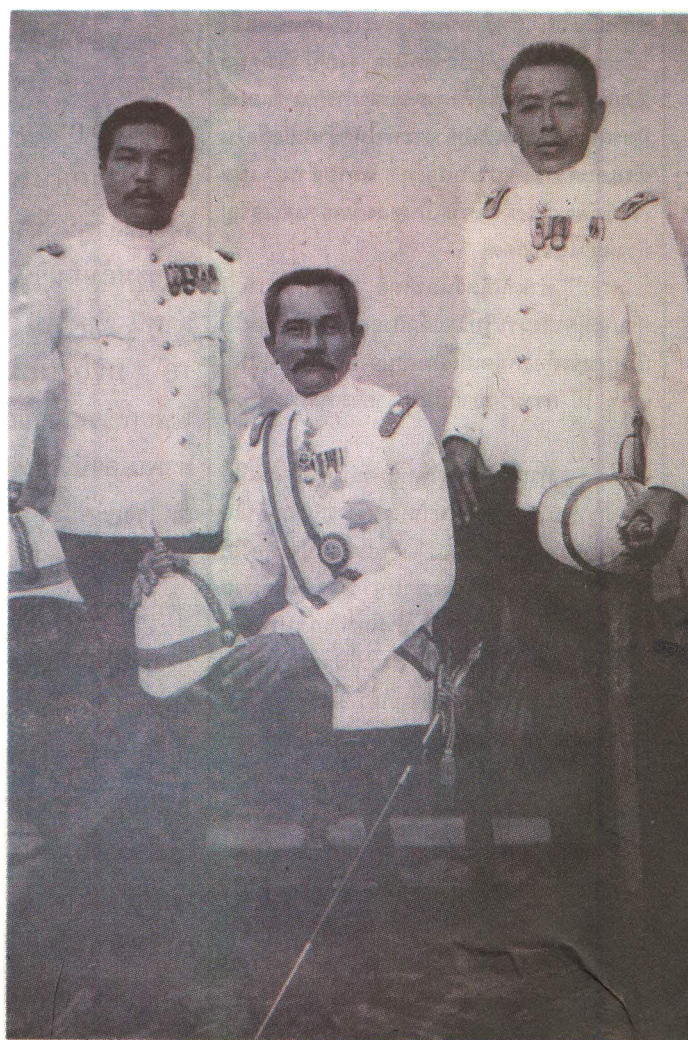
กลุ่มภารกิจจดหมายเหตุและสารนิเทศท้องถิ่น

00211

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

NORTH CLIPPING 2556/

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	14 ก.ค. 2556	23	8135	5

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	14 ก.ค. 2556	23	8135	5

ภายหลังเจ้าน้อยมหาอินทร์ถึงแก่กรรม เจ้าน้อยชมชื่น ณ เชียงใหม่ (ต่อมาเป็นเจ้าราชภาตินัยและเจ้าราชวงศ์) บุตรชายเจ้าน้อยมหาอินทร์ ได้เป็นผู้ครอบครองอาคาร ระหว่างปี พ.ศ.2437 - 2460 ต่อมานาง บัวผัน นิกรพันธ์ (ทิพยมณฑล) ได้ขอซื้อจากเจ้าบุษบา ณ เชียงใหม่ (ภริยาเจ้าน้อยชมชื่น ณ เชียงใหม่) ในราคา 5,000 บาท และได้เชิญพระนายก คณานุการ (เมือง ทิพยมณฑล) ปีตามาพำนักรอยู่ที่คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ หรือที่ เรียกว่า “บ้านกลางเวียง” ดังนั้นในระยะหลังบ้านกลางเวียงจึงเป็นที่พัก อาศัยของบุตรและญาติของพระนายกคณานุการ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2470 เป็นต้นมา

ปี พ.ศ.2529 เมื่อนางบัวผัน ทิพยมณฑล ถึงแก่กรรม นางพรรณจิตร (กิติบุตร) เจริญกุล บุตรีของนายจรัสและนางบุทอง ทิพยมณฑล ได้ อาศัยอยู่จนถึงปี พ.ศ.2544 นางสาวเรียงพันธ์ ทิพยมณฑล จึงได้มอบอาคาร คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ เจ้าน้อยมหาอินทร์ ให้กับทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อ เป็นอนุสรณ์แก่บรรพบุรุษตระกูลทิพยมณฑลและกิติบุตร

เอกสารประกอบ

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง “คุ้มเจ้าครองนครเชียงใหม่และคุ้มเจ้าบุรีรัตน์ (มหาอินทร์)” คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

จักรพงษ์ คำบุญเรือง
jakrapong@chiangmai.ac.th